

МИТОВЕ И РЕАЛНОСТИ ЗА ПАРИТЕ ЗА ОТБРАНА

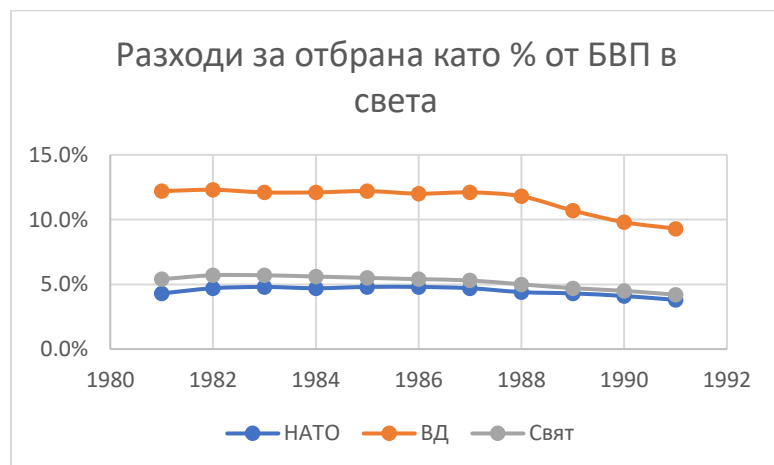
(Полк. о.р.) Павлин Русанов, Софийски форум за сигурност

Народното събрание тези дни обсъжда държавния бюджет, в това число и бюджета за отбрана, а Европейските лидери се събират за да дискутират бъдещето на европейската отбрана и отбранителните разходи като процент от Брутния вътрешен продукт (БВП).

По всяка вероятност, българските разходи за отбрана ще бъдат в рамките на поне 2% от БВП. Много или малко е това? Така поставен въпросът няма смисъл, тъй като само парите не могат да гарантират, че Въоръжените сили ще изпълняват трите мисии, които са им вменени със закона – отбрана, мироопазване и принос към националната сигурност в мирно време. Единственият начин да дадем отговор на въпроса за достатъчността на военния бюджет е да го поставим в по-големия контекст. Три са основните фактори, които предопределят подхода към него. Първо, оценката на рисковете и заплахите за сигурността; Второ, поетите ангажименти в рамките на съюзнически организации; Трето, общата конструкция на държавния бюджет и възможността да се заделят средства за сигурността.

Има и други фактори, които имат съществено значение при определянето на средствата за отбрана, като основни политики, каквато е целта за приемането на еврото, което може да „натисне надолу“ разходите на държавата, или състоянието на отбранителната индустрия и потенциалната възможност за инвестиране в нея чрез държавни поръчки и т.н.

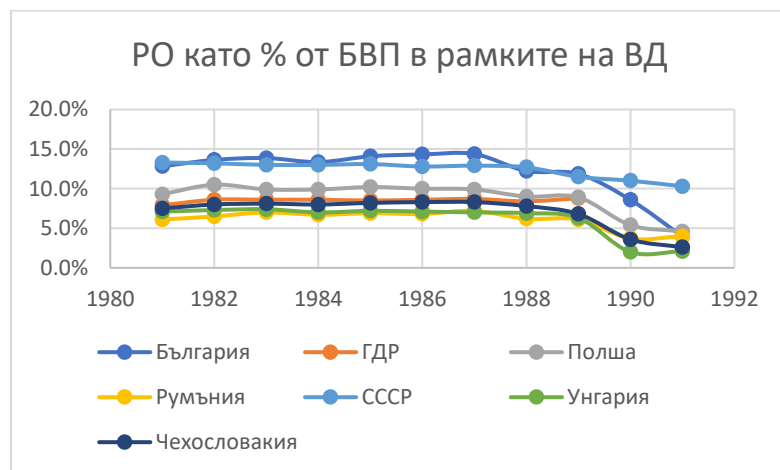
Факторът външна заплаха е ключов. По време на Студената война двата противостоящи си блока се подготвяха за военен сблъсък, който се оценяваше като много вероятен, да не кажа неизбежен. Това бе и в основата на надпреварата във въоръжаването. Естествено, бюджетите за отбрана и от двете страни на желязната завеса бяха колосални. Общите военни разходи на двата блока стигаха почти до 80% от военните разходи на планетата през по-голямата част на десетилетието.

На графиката се вижда, че за да издържи на противопоставянето Варшавският договор (ВД) се налагаше да отделя за отбрана значително по-голям дял от БВП в сравнение с НАТО. Данните са от изданието на Държавния департамент на САЩ - WMEAT (Разходи за отбрана и трансфери на въоръжения в света).

България, като част от Варшавския договор по това време поддържа разходи за отбрана на изключително високо ниво от БВП, които осигуряват голямата армия и закупуването на сериозното количество военна техника. Наред с това, имаме наборна армия и се провеждаха постоянно много учения.

Факт е поддържането през 80-те години на ХХ век от страните-членки на Варшавския договор на огромни разходи за отбрана, но в тази група държави имаше много голяма диференциация по отношение на използвания процент от БВП. Това е показано на следващата фигура.

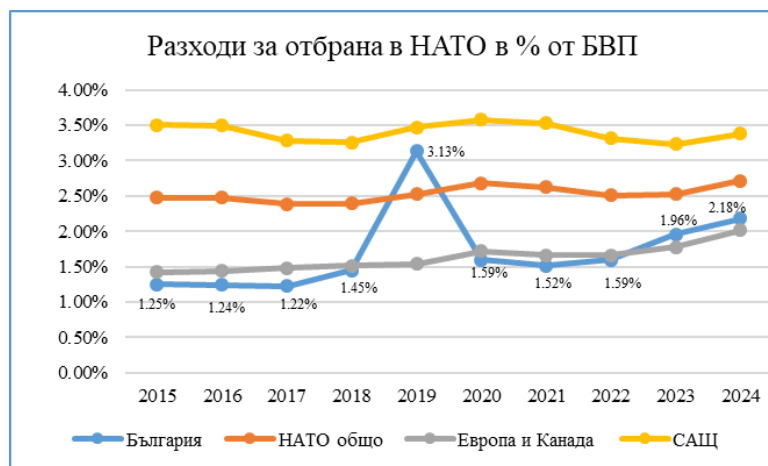
България през по-голямата част от периода успява да изпревари дори СССР с разходи за отбрана, гравитиращи около 14% от БВП, което я превръща в една от най-милитаризираните държави на планетата. Има сериозни теории, които доказват, че свръх-милитаризацията на бившия СССР, а и на България като държавата с най-високия процент средства за отбрана спрямо БВП, довеждат до крах на икономиките.

Разпадането на Варшавския договор и на СССР през 1991 година, което е и краят на Студената война донесе успокоение в Европа и идеята за предстоящата война се замени с виждането за бъдещ траен мир. А като знаем, че и икономическите, социалните и политическите системи на бившите социалистически страни се сгромолясаха поради общата неефективност на комунистическата идеология и под тежестта на военните разходи това „омиротворяване на Европа“ доведе до съществено свиване на разходите за отбрана във всички европейски държави. Разходите за отбрана на България рязко спаднаха до към 2.5% от БВП. Паралелно с това се взе решение да се освободим от повечето оръжейни системи и на няколко етапа да съкратим армията от около 120 хиляди на 30 000 хиляди военносслужещи.

В последващия период намаляването на разходите за отбрана продължи като в периода след световната финансова криза от 2008 г. те достигнаха критичните 1.4% от БВП, или почти десет пъти по-малко като относителна тежест в сравнение с годините на Студената война.

Днес все повече говорим за връщане на войната на европейския континент. Това кара различни европейски лидери да заявяват, че е необходимо рязко повишаване на способностите на въоръжените сили. Още през 2014 година след завладяването на Крим от Русия и началото на конфликта в източна Украйна, НАТО /а впоследствие и ЕС/ взеха решение да се увеличат разходите за отбрана на 2% от БВП до 2024 г. Това решение трябваше да отговори и на опасенията на САЩ, като най-голям съюзник в НАТО, че европейските държави не инвестират

достатъчно в своя отбранителен капацитет, оставяйки САЩ да поемат по-големия дял и европейската отбрана на практика да зависи основно от тях. В резултат в десетгодишния период повечето страни-членки достигнаха този процент.

България също изпълни своите ангажименти и реализира програмата за увеличаване на разходите за отбрана на близо 2% през 2024 година, с ударно увеличение през 2019 г., поради закупуването на първата партида самолети Ф-16, и постепенно нарастване в последните години на периода. Данните за разходите за отбрана на България на графиката са по план, като реалните отчетни стойности ще бъдат малко по-ниски, по-скоро в диапазона на двата процента. С оглед на ситуацията в Европа и по-трезвия подход към реалностите в света, даже този процент сега се разглежда като базов, и следователно предстои да се увеличи. Президентът Тръмп също заяви, че ангажиментите на САЩ към отбраната на Европа ще се запазят само ако Европейските държави започнат да харчат поне 5% за отбрана. Считаю, че този процент е прекалено висок и непоносим за европейските икономики, но увеличаването на разходите значително над 2% със сигурност ще е на дневен ред в близките години, за което вече се говори усилено на различни нива в Европа. Държави като Полша и Балтийските страни са вече на 4% най-вече поради оценката им на риска от руска агресия спрямо тях. Към настоящия момент повечето страни в НАТО изпълняват критерия за 2% от БВП за отбрана, докато осем държави като Словения, Португалия, Италия, Канада и още няколко са под този праг (по прогнози на НАТО за 2024г.).

Къде е България в това отношение? Ние нямаме актуализирана стратегия за НС, като последната е приета през 2018 година, или много преди войната в Украйна. Именно това е документът, който поставя акцентите и определя рисковете и заплахите за сигурността, оттам и къде да се насочат предимно финансовите ресурси. Освен това, трябва да се има предвид, че в Българската армия основните системи въоръжение са от времето на Варшавския договор и е необходима бърза подмяна с нови, по натовски стандарти. Придобиването на самолети Ф-16, изграждането на два нови патрулни кораба, закупуването на бойни машини са само началото на един дълъг и финансово тежък процес, но страната ни трябва да го премине за да имаме гаранции за сигурността. Да, процесът на подмяна на основните въоръжения сам по себе си изисква много голям ресурс но за да има пълни способности са необходими средства и за поддържането на въоръжението и техниката, за тренировки и учения и за добре подготвени и мотивирани военнoслужещи.

От тази гледна точка ми се струва, че рамката от 2% за системата за отбрана няма да е достатъчна и следва да имаме готовност с разработени сценарии за финансиране на отбраната на нива значително превишаващи вече постигнатите 2% от БВП. Същевременно при изготвянето на средносрочните и дългосрочните планове трябва внимателно да се приоритизира, като се обърне основно внимание на изпълнението на договорените в рамките на НАТО цели за способности, осигуряването на сключените договори за доставка на въоръжение и техника, увеличаването на заплащането на личния състав, включително и осигуряване на средства за попълване на вакантните длъжности във въоръжените сили.